

Poznań 29 września 2018 r.

Załącznik nr 2 – autoreferat

dr Marcin Sokołowski
Katedra Prawa Europejskiego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu
Al. Niepodległości 53, 61-714 Poznań

Autoreferat
przedstawiający opis dorobku oraz osiągnięć naukowych

I. Przebieg kariery naukowej

Studia:

- 1996-2001 r. Studia magisterskie na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, kierunek: Prawo. Praca magisterska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Kocha – „*Spółka partnerska w prawie polskim i niemieckim*” obroniona w 2001 r.

- 2001-2002 r. Zagraniczne studia podyplomowe na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Osnabrück. Praca magisterska napisana pod kierownictwem naukowym prof. dr Rainera Hüttemanna, oraz we współpracy naukowej z Instytutem Prawa Międzynarodowego kierowanym przez prof. Christiana von Bara, pt. „*EWIV - Europäische Wirtschaftliche Interessenvereinigung*”, obrona pracy magisterskiej i uzyskanie stopnia naukowego LLM w dziedzinie prawo niemieckie i prawo Unii Europejskiej

2004-2009 r. Studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu:

- 2004 r. stypendium badawcze pobyt naukowy w T.M.C. Asser Institute w Hadze

- Praca doktorska „*Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych w prawie polskim*” przygotowywana pod kierownictwem prof. dr hab. Mariana Kępińskiego, obroniona w dniu 12 grudnia 2008 r., opublikowana w 2010 roku jako monografia: „*Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych w prawie polskim*”
- Tytuł doktora nadany na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa UAM w dniu 27 stycznia 2009 r.

Zatrudnienie i funkcje na Wydziale Prawa i Administracji UAM:

- Od października 2009 r. adiunkt na Wydziale Prawa UAM – wykładowca przedmiotu Prawo Unii Europejskiej oraz przedmiotu Prawo Prywatne Międzynarodowe
- Opiekun i promotor studiów licencjackich na kierunku Administracja na Wydziale Prawa UAM;
- Od 2010 do 2015 r., (okres 5 lat) opiekun Sekcji Cywilnej Studenckiej Poradni Prawnej UAM.

II. Ogólna charakterystyka dorobku naukowego

Dorobek naukowy, udokumentowany w załączniku chciałbym podzielić na dwa główne obszary:

Pierwszy, to polskie prawo rodzinne w kontekście prawa Unii Europejskiej, do którego można zaliczyć w ogólnym ujęciu nie tylko regulacje prawne dotyczące wąsko rozumianego prawa rodzinnego czyli przepisów k.r.o., ale także prawa międzynarodowego prywatnego w kontekście stosunków rodzinnych, relacji majątkowych małżonków, ochrony kobiet, macierzyństwa zastępczego jak również kompetencji prawodawczych Unii Europejskiej w tym zakresie, oraz dobra dziecka w kontekście transgranicznych relacji rodzinnych. Dodatkowo w pracy naukowej zajmowałem się prawem cywilnym w zakresie miejsca zamieszkania osób fizycznych, miejsca zamieszkania dzieci, oraz prawa zobowiązań w zakresie obrotu wierzytelnościami.

Drugi obszar, dotyczy szeroko rozumianego Europejskiego prawa osobowego i wybranych zagadnień ogólnych prawa publicznego w kontekście unijnym. W tym obszarze

mój dorobek naukowy dotyczy spraw powiązanych z obywatelstwem europejskim, w odniesieniu do miejsca zamieszkania osób fizycznych w UE, problematyki transgranicznej swobody przemieszczania się Europejczyków, zawierania przez nich transgranicznych małżeństw i ich sytuacji majątkowej a także ochrony osób starszych.

Obszary badawcze wskazanych dwóch dziedzin prawa zachodzą na siebie, ponieważ, regulacje dotyczące stosunków rodzinnych są elementami ogólnej sytuacji prawnej osób fizycznych, które można w ogólnym ujęciu określić jako ich cywilno-prawny status osobowy. Na ten status oddziałuje z jednej strony grupa przepisów prawa prywatnego, a z drugiej przepisy prawa publicznego, zarówno prawa unijnego jak i prawa krajowego a więc prawa polskiego. Wspólnym mianownikiem tych dwóch szeroko nakreślonych pól badawczych jest pozycja majątkowa i życiowa osób fizycznych na terenie Unii Europejskiej i wpływ prawa unijnego na tę sytuację. W tym kontekście chciałbym wyróżnić kilka szczegółowych wątków badawczych. W najkrótszym ujęciu przedmiotem moich zainteresowań naukowych jest prawo osobowe czyli sprawy ludzkie w kontekście prawa polskiego i unijnego.

Moja praca naukowa po rozpoczęciu studiów doktoranckich na UAM od samego początku związana była z prawem Unii Europejskiej. Istotnym elementem tej pracy było napisanie rozprawy doktorskiej pt. „*Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych w prawie polskim*”, której jednak nie włączam do dorobku naukowego jako uzasadnienia przyznania stopnia doktora habilitowanego, ponieważ dotyczy ona europejskiego i polskiego prawa handlowego a w bardziej konkretnym ujęciu - prawa spółek europejskich. Tym niemniej również i ta publikacja zawiera się w obszarze badawczym związanym z zagadnieniem oddziaływania prawa unijnego na prawo polskie, a zwłaszcza na sytuację osób fizycznych aktywnych rynkowo. Dodatkowo, europejskie zgrupowania interesów gospodarczych (EZIG) dedykowane są od początku mniej sformalizowanej formule kooperacji gospodarczej dla osób fizycznych, które nie koniecznie muszą działać w formie spółek prawa handlowego. Zasadniczym jednak wymogiem jest to, aby formuła EZIG skupiała w sobie podmioty europejskie, zwłaszcza ludzi – przedsiębiorców. Tym samym, praca doktorska opublikowana w 2011 r., w zasadniczy sposób także zawiera się w moim ogólnym kierunku badawczym jakim jest kondycja prawna i aspekty majątkowe w życiu i funkcjonowaniu społecznym osoby fizycznej w Unii Europejskiej.

W drugim etapie działalności naukowej, jaki stanowi okres mojego rozwoju naukowego po uzyskaniu stopnia naukowego doktora i pracy w charakterze adiunkta na Wydziale Prawa

UAM, z którym związany jestem nieprzerwanie od 16 lat było skierowanie szczególnej uwagi w stronę zagadnień związanych z prawem rodzinnym w kontekście prawa unijnego. Wynikało to z niewielkiej wówczas popularności tego zagadnienia w środowisku naukowym, tym bardziej że w 2010 r., wszedł w życie w stosunku do Polski nowy traktat zwany „traktatem Lizbońskim” oraz Karta Praw Podstawowych. Prawo publiczne Unii Europejskiej, wkraczało w nowy rozdział, a prawnicze środowisko naukowe w Polsce koncentrowało się na aspektach życia gospodarczego związanych ze swobodami przedsiębiorczości i usług. W mojej ocenie, zagadnienia związane ze swobodą przepływu osób, Kartą Praw Podstawowych oraz aspektem obywatelstwa unijnego a więc kwestiami dotyczącymi bezpośrednio kondycji jednostek ludzkich w Unii, ujęte w ramach szeroko rozumianego prawa osobowego wydawały się równie ciekawym polem badawczym. Mając na uwadze aspekty gospodarcze i majątkowe osób fizycznych, w naturalnym obszarze mojego zainteresowania prawem rodzinnym jako swoistej centrum kondycji osoby ludzkiej znalazły się relacje majątkowe między małżonkami, z których każde było obywatelem innego kraju członkowskiego UE.

Pracę nad monografią habilitacyjną rozpocząłem w 2011 r., na etapie działań przygotowawczych Unii do jednolitej regulacji norm kolizyjnych dla prawa właściwego w relacjach majątkowych małżonków. Od 2011 r., przez 5 lat aż do 2016 r., śledziłem inicjatywy i prace nad projektem nowego rozporządzenia unijnego, które zostało wydane w połowie 2016 r., jako rozporządzenie nr 2016/1103. W tym czasie przygotowywałem monografię będąc świadkiem licznych kontrowersji i sporów o merytorycznym i politycznym podłożu. Przykładem jest zagadnienie objęcia regulacją rozporządzenia rejestrowanych związków partnerskich. Zagadnienia te i kontrowersje, niemalże przyczyniły się do fiaska całej inicjatywy prawodawczej Unii w tym zakresie. Kompromis dzięki któremu udało się uchwalić w UE wspomnianą regulację miał jednak wysoką cenę, ponieważ poza ramami tego rozporządzenia znalazło się 10 państw członkowskich UE, w tym także Polska. Rozporządzenie zostało przyjęte w ramach wzmocnionej współpracy obejmującej dwa niemal identyczne w treści rozporządzenia: jedno o nr 2016/1103 dla relacji majątkowych małżonków, oraz drugie nr 201/1104 dla relacji majątkowych osób uczestniczących w zarejestrowanym związku partnerskim.

Mając systematycznie przygotowywaną od 4 lat monografię habilitacyjną, w ciągu kolejnego roku od uzyskania ostatecznego kształtu unijnej regulacji, mogłem sprawnie ukończyć prace nad książką, której efektem jest sformułowanie ponad 10 stron finalnych wniosków naukowych w ostatnim podsumowującym ją podrozdziale. Książka ta liczy 477

stron i jest najważniejszym elementem mojego dorobku naukowego w ciągu ostatnich 8 lat od rozpoczęcia pracy adiunkta i wykładowcy prawa europejskiego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, oraz prawa prywatnego międzynarodowego dla studentów prawa Collegium Polonicum UAM i Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

III. Istotne osiągnięcie naukowe oraz pozostały dorobek naukowy

1. Monografia jako istotne osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust.2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017r., poz. 1789):

Jako istotne osiągnięcie naukowe, które w moim przekonaniu łącznie z całością dorobku naukowego omówionego poniżej uzasadnia mój wniosek o nadanie stopnia doktora habilitowanego, przedkładam monografię zatytułowaną: *Intercyza europejska jako metoda umownego kształtowania małżeńskich ustrojów majątkowych*. Warszawa 2018 (recenzent wydawniczy: dr hab. Maciej Mataczyński). Celem monografii jest analiza prawna możliwości zawierania majątkowych umów małżeńskich między małżonkami będącymi obywatelami różnych krajów członkowskich Unii Europejskiej na tle prawa prywatnego międzynarodowego oraz prawa Unii Europejskiej. W szczegółowym ujęciu książka dotyczy norm kolizyjnych prawa właściwego i jurysdykcji sądowej dla małżeńskich ustrojów majątkowych w relacjach transgranicznych. Analizę tę przeprowadziłem w książce na tle polskiego prawa rodzinnego oraz polskiej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r., a także uchwalonego w czerwcu 2016 r., przez Unię Europejską rozporządzenia nr 2016/1103 wdrażającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie prawa właściwego, jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych. Monografia podejmuje zagadnienia prawa rodzinnego na tle przedstawionych w punkcie I autoreferatu obszarów mojej aktywności naukowej. W szczególności prawa rodzinnego, prawa prywatnego międzynarodowego, prawa cywilnego, prawa unijnego i wybranych aspektów związanych z majątkowymi skutkami transgranicznych małżeństw Europejczyków. Zjawisko zawierania transgranicznych małżeństw dotyczy prawa unijnego z uwagi na swobodę przepływu osób i obywatelstwo unijne. W monografii zawarto także odniesienia do porządków prawnych wybranych państw członkowskich Unii oraz państw nie-unijnych (USA, Rosja, Szwajcaria) których prawo daje

możliwości porównać przyjmowanych rozwiązań prawnych, tworząc punkty odniesienia niezbędne dla szerszej analizy prawno-porównawczej.

Budowa pracy i zakres poruszonych zagadnień

Wstęp: ogólna konstrukcja pracy została zasygnalizowana we wstępie książki. Nie jest to jednak praca o charakterze prawno-porównawczym, chociaż ta metoda została w wielu miejscach zastosowana. Praca ma charakter analityczno-doktrynalny i koncentruje się na omówieniu regulacji prawnej polskiej i unijnej. Regulacja nowego rozporządzenia 2016/1103 stanowi zasadniczą oś książki. Jest to praca o charakterze prawno-międzynarodowym, ponieważ dotyczy norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego. Struktura pracy jest oparta na klasycznej metodzie doktrynalnej. Ramy pracy ujęte zostały we wstępie, w którym wskazano że praca koncentruje się na sytuacji prawnej małżonków i nie dotyczy sytuacji prawnej osób będących w zarejestrowanych związkach partnerskich, których relacje uregulowane zostały w bliźniaczym rozporządzeniu nr 2016/1104.

Dwa pierwsze rozdziały liczą nieco ponad 100 stron każdy. Rozdziały kreują szeroką podstawę tematyczną umożliwiającą omówienie zagadnień dotyczących relacji majątkowych małżeńskich oraz regulacji unijnej w szerokiej perspektywie. Uzasadnione jest to dążeniem do zgrupowania zagadnień ogólnych w możliwie jednolitych ramach, które następnie dla zwiększenia ich przejrzystości podzielono na grupy tematyczne tj. podrozdziały.

Rozdział I: podstawowym zagadnieniem całej książki jest problematyka rozumienia i działania norm kolizyjnych prawa unijnego i praw krajowych, która jednak nie mogła być pozostawiona bez dodatkowej szerokiej osnowy doktrynalnej. Służy temu rozdział I. Normy kolizyjne unijnego prawa kreowane w odniesieniu do transgranicznych relacji rodzinnych osadzone są bowiem w bardzo szerokim kontekście, społecznym i konstytucyjnym. Dodatkowo niezbędny jest też kontekst krajowego prawa rodzinnego, oraz kontekst ogólnych przepisów traktatowych. Dlatego też refleksja prawnicza w tym zakresie jest wielopłaszczyznowa i została osadzona na szerokiej podstawie tematycznej. Wpływa to na proporcje dwóch pierwszych rozdziałów, które liczą ponad 100 stron każdy, ale powstały specjalnie w celu stworzenia stabilnego fundamentu dalszej analizy naukowej. W tym kontekście, w I rozdziale omówiono ogólne aspekty prawa rodzinnego, pojęcia rodziny i

małżeństwa oraz ustrojów majątkowych niektórych państw w Europie oraz w Unii Europejskiej. Oprócz tego w perspektywie historycznej omówiono dotychczasowy dorobek prawa międzynarodowego ze szczególnym uwzględnieniem konwencji haskiej z 1978 r., w sprawie prawa właściwego dla majątkowych relacji małżeńskich. W rozdziale tym odniesiono się także do regulacji poszczególnych państw, w tym umów bilateralnych (Francja-Niemcy) a także państw nieunijnych (USA, Rosja). W rozdziale I omówiłem podstawowe pojęcia związane z tematyką pracy a więc: małżeństwo, majątek małżonków, dorobek. W końcowej części I rozdziału omówiłem genezę regulacji unijnych norm kolizyjnych dotyczących prawa rodzinnego z uwzględnieniem dotychczasowego dorobku unijnego. Omówiłem też inicjatywy przedstawicieli akademickiej grupy prawników europejskich (grupa CEFL), którzy stworzyli duże kompendium wiedzy prawno-porównawczej w zakresie stosunków życia rodzinnego w Unii Europejskiej. Efektem działań wspomnianej grupy, są tzw. Zasady Europejskiego Prawa Rodzinnego, które odnoszą się między innymi do zagadnienia majątkowych relacji europejskich małżonków (*Principles of European Family Law*). Zespół omówionych zagadnień tworzy bardzo obszerną całość. Rozdział I liczy więc ponad 100 stron. Pozwoliło to na postawienie solidnego fundamentu badawczego dla całej książki, która w wielu aspektach nie ogranicza się tylko do komentarza przepisów prawa, ale ukazuje rozmaite zagadnienia w aspekcie czasowym, w aspekcie porównawczym, oraz w kontekście ogólnego prawa unijnego (Traktaty).

W rozdziale I omówiłem sytuację prawną Europejczyków w dziedzinie prawa rodzinnego w dwóch wyróżnionych przeze mnie płaszczyznach: ogólnej i szczegółowej. W aspekcie ogólnym na pozycję prawną Europejczyków wpływa sytuacja związana z obywatelstwem unijnym, które przyznaje im wiele praw i elementów ochrony. Dotyczy to nie tylko przykładowej ochrony dyplomatycznej w sytuacjach międzynarodowych, ale także szczególnego aspektu życia rodzinnego. W ciągu ostatnich 10 lat Unia rozwinęła system regulacji prawnych służących polepszeniu pozycji procesowej Europejczyków w transgranicznych sporach sądowych związanych z życiem rodzinnym. Dotyczy to zwłaszcza rozwodów, dochodzenia alimentów, regulacji spraw opieki nad dziećmi. Rozważania w ramach tego rozdziału pozwoliły na sformułowanie poglądu o tym, że w dziedzinie życia rodzinnego w Unii Europejskiej, w ciągu ostatniej dekady doszło do wytworzenia sprawnie działającego systemu ochrony prawnej. Ochrona realizowana jest poprzez zapewnianie niezbędnych gwarancji procesowych, praworządności i dostępu obywateli do sądu. Należy

podkreślić, że jest to realizowane mimo braku zasadniczej kompetencji prawodawczej Unii w sprawach rodzinnych.

W pracy zwróciłem uwagę na to, że prawo rodzinne nie należy do kompetencji Unii. Natomiast sprawy technicznej współpracy proceduralnej już się w tej kompetencji znajdują. Od blisko 10 lat trwały również starania dotyczące uregulowania prawa właściwego dla spraw majątkowych małżonków. Zagadnienia te budziły wiele sporów. Przyczyną było wiele szczegółowych kwestii takich jak np. wybór prawa, czy też ustroju majątkowego jaki będzie obowiązywał w transgranicznym małżeństwie. Przed przystąpieniem do szczegółowego omawiania umów majątkowych małżeńskich, zarysowałem więc problematykę intercyz w ogólnym aspekcie prób harmonizacji praw krajowych i dotychczasowych konwencji.

W aspekcie sytuacji prawnej obywateli Unii zawierających między sobą małżeństwa, kluczową zmianą jaka nastąpiła było przyjęcie przez Unię rozporządzenia nr 2016/1103 – całkiem nowej regulacji dotyczącej prawa właściwego i jurysdykcji w transgranicznych relacjach majątkowych małżonków. Tej właśnie nowej regulacji, która jest przełomowym dokonaniem prawodawczym na forum międzynarodowym i związanym z nią zagadnieniom poświęcona została w przeważającej części moja książka. Przełomowy charakter nowego rozporządzenia i siła jego oddziaływania zostały zasadniczo osłabione przez brak jednomyślności w całej Unii Europejskiej. Rozporządzenie zostało przyjęte w ramach wzmocnionej współpracy, w dosyć dużej grupie unijnych państw członkowskich liczącej 18 państw. Teoretycznie jednak, nie doszło do pełnej harmonizacji norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego ponieważ pozostałe 10 państw członkowskich nadal stosuje swoje własne krajowe normy kolizyjne. Może to wpływać na ograniczenie skuteczności i zakresu oddziaływania rozporządzenia, choć jak pokazują wnioski zawarte na końcu książki w imię międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć sądowych, sądy pozostałych 10 państw członkowskich też będą niekiedy stawały wobec potrzeby zapoznania się z przepisami tej regulacji, pomimo stosowania własnego prawa prywatnego międzynarodowego. Potrzeba taka może też wynikać z respektowania reguł Karty Praw Podstawowych.

Rozdział II W rozdziale II omówione zostało zagadnienie stworzenia jednolitej regulacji prawnej norm kolizyjnych wskazujących prawo właściwe dla ustrojów majątkowych małżonków pochodzących z różnych krajów członkowskich. W rozdziale tym wyróżnić można trzy warstwy: warstwę zagadnień ogólnohistorycznych, warstwę dotyczącą elementarnych reguł kierujących działaniami Unii Europejskiej i systematyką prawa unijnego

z uwzględnieniem Traktatów. Trzecia warstwa dotyczy zagadnień statutu majątkowego małżeńskiego – a więc głównej płaszczyzny transgranicznych relacji majątkowych małżonków.

Odnosząc się do pierwszej warstwy wskazać można, że poświęcona jest ogólnemu przeglądowi treści i struktury nowego rozporządzenia, oraz jego miejsca w systematyce unijnych aktów dotyczących życia rodzinnego. Treść i struktura, a także metoda działania regulacji skoncentrowana jest w preambule rozporządzenia. Jednak z uwagi na bardzo duże rozmiary preambuły, zdecydowałem aby nie omawiać jej w całości jako zwarty element, lecz aby w treści całej książki odnosić się do niej w toku omawiania poszczególnych zagadnień. Decyzja ta uzasadniona była tym, że omawianie preambuły wymaga szczegółowych wyjaśnień, które zawarte są w ciągu całej książki. Z tego względu omówienie preambuły oddzielnie, wrywało by ją z kontekstu części normatywnej regulacji i nadmiernie powiększyło by i tak dużą objętość II rozdziału.

W drugiej warstwie opis historii prac nad rozporządzeniem i związanych z nimi trudności otwierający ten rozdział stanowi konieczny punkt wyjścia do dalszych rozważań i daje czytelnikowi głębszą perspektywę aniżeli tylko ogólna analiza treści rozporządzenia 2016/1103 i zakresu tematycznego nowej regulacji. Przykładowo, zakresy pojęciowe i definicje takie jak: ustrój majątkowy małżeński, statut majątkowy małżeński, wybór prawa, umowa między małżonkami, umowa małżeńska jako umowa szczególnego rodzaju, pozwalają na stworzenie wspólnej płaszczyzny analitycznej na gruncie prawa Unii. Jednakże wiele z tych pojęć, mogących się czytelnikowi wydawać zupełnie oczywiste, budziło kontrowersje - szczególnie próby definicji „małżeństwa”. Z tego też powodu, „małżeństwo” nie zostało zdefiniowane w rozporządzeniu nr 2016/1103. Definicję pozostawiono prawu rodzinnemu państw członkowskich. Podobne rozwiązanie przyjęto jeszcze na gruncie konwencji haskiej z 1978 r., która w prawie międzynarodowym miała uregulować zagadnienie prawa właściwego dla międzynarodowych relacji majątkowych między małżonkami. Tylko to jedno zagadnienie obrazuje, jak wiele wątpliwości sporów należało rozwiązać w toku prac nad projektem rozporządzenia.

Książka przedstawia więc szerszy kontekst historyczny i aksjologiczny jaki towarzyszył nowej regulacji, z uwzględnieniem ogólnych kompetencji prawodawczych Unii Europejskiej na podstawie Traktatów. W rozdziale II omówiono także zasady współdziałania państw członkowskich z Unią Europejską na podstawie Traktatu, oraz zasady oddziaływania regulacji unijnych mających wpływ na krajowe prawa rodzinne państw członkowskich. W szczególności wiele wątpliwości budzi zagadnienie kompetencji Unii do stanowienia norm

prawa prywatnego międzynarodowego, z uwzględnieniem kontekstu życia rodzinnego. Książka przybliży stanowiska europejskiej doktryny akcentując polskie poglądy, ponieważ celem publikacji jest utrzymanie w centrum uwagi kwestii oddziaływania rozporządzenia na sytuację prawną polskich obywateli. Uważam, że takie podejście stanowi o przydatności praktycznej monografii z punktu widzenia polskiego czytelnika. W tym rozdziale książki poddaję też krytyce niemożność wypracowania kompromisu przez Unię Europejską, co do zagadnienia małżeństwa i związków partnerskich. W efekcie, konieczne było przyjęcie tzw. wzmocnionej współpracy co osłabiło zakres oddziaływania rozporządzenia. Z uwagi na to zamieściłem także krótkie lecz wyczerpujące omówienie tego mechanizmu oraz historii jego zastosowania.

W warstwie trzeciej, omówiłem pojęcie „statutu majątkowego małżonków”. Statut to inaczej prawo właściwe, które rządzi danym stosunkiem prawnym. Uważam, że właściwe jest podejście, prezentowane w następnym rozdziale (tj. III i IV) polegające na oddzieleniu w ramach tego statutu aspektu prawa materialnego od aspektu proceduralnego. Pozwala to na rozróżnienie pomiędzy przepisami dającymi normy kolizyjne prawa właściwego, oraz normy kolizyjne regulujące jurysdykcję sądową i współpracę transgraniczną między sądami. System ten jak zauważam w książce, jest typowy dla prawa kontynentalnego, ponieważ kraje *common law* nie przeprowadzają tak jednoznacznego rozróżnienia pomiędzy procedurą a normami materialnymi. Nowe rozporządzenie, inaczej niż konwencja haska, zawiera przepisy regulujące obydwie te aspekty. Dzięki temu rozwiązaniu dysponujemy kompleksową i pełną regulacją sytuacji prawnej małżonków w aspekcie ich majątków.

W tej części poddaję też szczegółowej analizie pojęcie statutu rozgraniczając rozmaite dziedziny relacji małżeńskich, które mają aspekt majątkowy. Warto więc wskazać że elementy tego statutu oddziałują też na sprawy rozwodowe małżonków, sprawy spadkowe oraz sprawy alimentacyjne. Oprócz tego małżonkowie mogą prowadzić działalność gospodarczą lub pracować u siebie nawzajem, co także kreuje wewnętrzne relacje majątkowe między nimi obojgiem. Dlatego w mojej ocenie pojęcie relacji majątkowych małżonków rozumieć należy szeroko. Jest to przyczyną pokrywania się zakresów poszczególnych regulacji prawa unijnego i budzi niekiedy trudności interpretacyjne. Natomiast statut majątkowy małżeński jest pojęciem wąskim. W tym kontekście kwestią najistotniejszą będzie prawo właściwe jakiemu ten statut jest poddany. To zagadnienie reguluje rozporządzenie nr 2016/1103. Z drugiej strony rozporządzenie to już na początku wyłącza wiele kwestii ze swojego zakresu regulacji, a niekiedy pozwala na przejęcie regulacji przez inne rozporządzenia np. spadkowe sprawy majątkowe małżonków, lub sprawy związane z

rozwozem małżonków. W książce oceniłem to pozytywnie, ponieważ zapobiega to dublowaniu zakresów pozostałych rozporządzeń unijnych dotyczących spraw rodzinnych.

Rozdział III stanowi razem z rozdziałem IV, rozwinięcie dwóch aspektów jurysdykcji sądowej oraz prawa właściwego. Obydwa te aspekty, zawierają najważniejsze dla funkcjonowania statutu majątkowego normy kolizyjne. Z perspektywy analizy przepisów rozporządzenia 2016/1103 uważam te dwa rozdziały za szczególnie ważne elementy konstrukcyjne monografii. Elementy te są silnie posadowione i związane z fundamentem jaki tworzą poprzedzające je rozdziały I i II. W rozdziałach III-IV zawarto rozważania dotyczące istoty nowej regulacji i jej wpływu na sytuację majątkową transgranicznych małżeństw. Ocenilem, że rozwiązania przyjęte przez prawodawcę unijnego w dziedzinie jurysdykcji oraz prawa właściwego stanowią nową jakość z punktu widzenia małżonków pochodzących z różnych krajów Unii. Po 40 latach prób zmierzających do choćby częściowego uregulowania norm kolizyjnych (czego przykładem była konwencja haska z 1978 r., oraz niemiecko-francuski układ o opcjonalnym ustroju majątkowym małżeńskim z 2010 r) rozwiązania te stanowią przełom. Uważam, że nowe rozporządzenie, które w tak kompleksowy sposób reguluje ogół zagadnień sytuacji prawnych małżonków jest korzystne z punktu widzenia przewidywalności norm kolizyjnych. Z drugiej strony, nie sposób nie zauważyć zasadniczego osłabienia siły tej regulacji, jaką jest ograniczony zasięg jej obowiązywania w ramach wzmocnionej współpracy pomiędzy 18 państwami członkowskimi.

W rozdziale III zgodnie z systematyką rozporządzenia w pierwszej kolejności omówiłem reguły jurysdykcji, w porównaniu do dotychczas już przyjętych innych rozporządzeń unijnych prawa cywilnego i rodzinnego. Pozwoliło to na uwypuklenie wspólnej unijnej metodologii norm jurysdykcyjnych i na wskazanie wspólnych identycznych mechanizmów np. przejęcie spraw przez sąd spadkowy, lub przez sąd prowadzący postępowanie rozwodowe. Po drugie, wspólne ujęcie prawno-porównawcze, pozwoliło na odnotowanie nowych rozwiązań, których nie ma w dotychczasowych rozporządzeniach np. konieczność przekazania jurysdykcji w razie odmowy jej wykonywania z powodów aksjologicznych (sprawy małżeństw osób tej samej płci) przez sąd jednego kraju do innego kraju członkowskiego. Z tego też względu widać, że w obrębie transgranicznych postępowań sądowych przed sądami państw członkowskich doszło do harmonizacji reguł postępowania i wzajemnej współpracy. Przyczynia się to także do zwiększenia przewidywalności i pewności prawa zapobiegając np. tzw. „wyscigowi pozwów”. Mimo wszystko nie można wykluczyć różnic w podejściu krajowym, szczególnie z uwagi na sprawy rozpoznawane pomiędzy

sądami państw uczestniczących we wzmocnionej współpracy a takimi, które stroną tej współpracy nie są np. Polska. Wydaje się, że przyjęcie jednolitych reguł jurysdykcyjnych w całej Unii Europejskiej pozwoliłoby na zasadnicze spełnienie postulatów jakie przedstawiły programy haski i sztokholmski w zakresie pewności i przewidywalności prawa oraz dostępu do sądu dla obywateli unijnych.

Rozdział IV dotyczy norm kolizyjnych prawa właściwego, które regulują majątkowy ustrój małżonków oraz prawo właściwe dla umów majątkowych (tzw. intercyz). Rozdział ten dzieli się na trzy części, pierwsza dotyczy wyboru prawa jako zasadniczej metody rozwiązywania kwestii przez same zainteresowane strony tj. małżonków. W drugiej części, omówiłem sytuacje braku wyboru prawa i obligatoryjne wskazanie prawa przez normy rozporządzenia. W trzeciej części rozdziału IV przedstawiam pozostałe kwestie tj. klauzulę porządku publicznego oraz przepisy wymuszające swoje zastosowanie, a także zagadnienia wykładni treści intercyzy w kontekście leksykalnym i języka urzędowego. Rozważania rozdziału IV zamyka krótkie przedstawienie tzw. odesłania (*renvoi*). Rozdział IV rozpoczynam od przedstawienia i omówienia tzw. „łącznika” oraz ich rodzajów, czyli sytuacji prawnej pozwalającej na powiązanie z konkretnym porządkiem prawnym. Nowe rozporządzenie w bardzo szerokim zakresie pozwala małżonkom na samodzielne kształtowanie własnej sytuacji prawnej poprzez wybór prawa. W **punktach 2 i 3** rozdziału IV przedstawiam rozwój koncepcji wyboru prawa i ogólne reguły kolizyjnej ograniczonej autonomii woli stron. Rozważania te prowadzą do wniosku o rosnącej roli wyboru prawa w nowoczesnych relacjach społecznych. W związku z traktatową swobodą przepływu osób, swoboda wyboru prawa właściwego przez małżonków ma korzystne praktyczne znaczenie. Swoboda ta jest jednak ograniczona poprzez wskazanie dwóch reguł wyboru: wedle łącznika obywatelstwa małżonków, albo wedle łącznika miejsca zamieszkania małżonków. Na podstawie przeprowadzonej analizy całego trendu związanego z dopuszczalnością wyboru prawa przez strony w światowym prawie prywatnym międzynarodowym, rozwiązanie przyjęte w prawie unijnym oceniam jako zgodne z tym trendem i wpisujące się w dotychczasowe koncepcje zawarte w poprzednich rozporządzeniach prawa rodzinnego. Tak więc zauważam że wybór prawa stanowi zasadniczą metodę regulacji w prawie prywatnym Unii i dlatego w **punkcie 4** wybór ten omówiony został poprzez dodatkowe przedstawienie na zasadzie prawno-porównawczej niektórych europejskich państw członkowskich i możliwości wyboru prawa w ich systemach.

W treści rozdziału IV poruszyłem zagadnienie wykładni treści intercyzy (**punkt 6**). Jest to o tyle istotne na kanwie omawianego tematu, że umowę majątkową zawierają obywatele dwóch różnych krajów. Dlatego mogą pojawiać się wątpliwości co do rozumienia treści poszczególnych pojęć użytych w intercyzie przez poszczególnych małżonków (wykładnia leksykalna). Zagadnienie to dotyczy może z jednej strony, wykładni oświadczeń woli stron i jako przynależne do prawa cywilnego, poza ogólnymi ramami zagadnienia nie zostało poddane poszerzonej analizie. Z drugiej strony, pojawia się kwestia wyboru wersji jednej autentycznej wersji językowej kontraktu (intercyzy), która na gruncie przedstawionych rozważań powinna odpowiadać prawu właściwemu dla majątkowego ustroju małżonków. Formułuję tezę o tekście intercyzy sporządzonym w jednym autentycznym języku tożsamym z prawem właściwym dla ustroju małżeńskiego.

W trzeciej części rozdziału IV (**punkt 7**), analizie poddane zostały kwestie związane z zastosowaniem klauzuli porządku publicznego (*ordre public*). Przypomnieć więc należy, że Unia Europejska przyjmuje w rozporządzeniach dedykowanych sprawom rodzinnym założenia, że klauzula ta znajduje jedynie marginalne zastosowanie. Oznacza to, że jest ona zarezerwowana dla najbardziej drastycznych przypadków niezgodności z prawem krajowym państwa członkowskiego. W kontekście kontrowersji związanych z pojęciem „małżeństwo” i możliwością zawierania przez osoby tej samej płci małżeństwa w niektórych krajach członkowskich, nowe rozporządzenie wkracza na bardzo chwiejny grunt. Za istotną w tym kontekście uważam jednak wzmiankowaną w rozdziale III możliwość odmowy wykonywania swojej jurysdykcji przez sąd krajowy połączoną z obligatoryjnym przekazaniem sprawy do sądu innego państwa członkowskiego. Jest to nowe rozwiązanie, które oceniać należy aprobująco, ponieważ zapobiega częstemu uruchamianiu klauzuli w kontekście „małżeństw jednopłciowych”. Analiza mechanizmu klauzuli porządku publicznego uzupełniona jest w książce poprzez odniesienia do reguł Karty Prawa Podstawowych UE oraz reguł antydyskryminacyjnych i równościowych zawartych w Traktacie o Unii Europejskiej.

Kolejnym zagadnieniem budzącym pewne wątpliwości (**punkt 8**) jest kwestia przepisów wymuszających swoje zastosowanie (*mandatory rules*). W kontekście spójności stosowania przepisów rozporządzenia w poszczególnych krajach członkowskich, za istotną można uznać przesłankę jak najwęższego stosowania tego rodzaju przepisów. Tym bardziej, że jak zauważam w książce (s. 343) zarówno rozporządzenie nie definiuje „interesu publicznego” jak również preambuła nie zawiera szczegółowych wytycznych w tym

względzie. Analiza przytoczonego orzecznictwa TSUE (wyrok w sprawie nr C-135/15 *Nikiforidis*) wydaje się więc przemawiać za przedstawionym powyżej poglądem.

Na samym końcu rozdziału IV (**punkt 9**) krótkiemu omówieniu podano tzw. odesłanie kolizyjno-prawne (*renvoi*). System unijnych rozporządzeń prawa cywilnego i stosunków rodzinnych także nie przewiduje stosowania odesłania przez prawo UE, stąd ograniczony zakres objętości tego podpunktu poza krótkimi uwagami w tym zakresie. Zagadnienie to przynależy zresztą do doktryny ogólnego prawa prywatnego międzynarodowego i nie jest relewantne na gruncie stosunków majątkowych małżonków. W tym kontekście z uwagi na spójność prawa wskazanego normami rozporządzeń unijnych, wyłączenie odesłania przez prawodawcę unijnego należy oceniać aprobująco.

Rozdział V. W przedostatnim rozdziale przedstawiam szereg wybranych przeze mnie zagadnień prawnych, które odnoszą się w szczegółowym aspekcie do umowy majątkowej małżeńskiej na tle rozporządzenia 2016/1103. W punkcie 1 rozdziału V przedstawiam problematykę ochrony dobrej wiary osób trzecich w odniesieniu do statutu majątkowego małżonków. Jest to zagadnienie uregulowane niejednolicie w prawach krajowych, chociażby z uwagi na brak istnienia w wielu krajach europejskich rejestru intercyz (np. Polska). Z kolei w innych krajach (Niemcy) intercyzy podlegają rejestracji, ale tylko przez sądy rejonowe właściwe dla miejsca zamieszkania małżonków co powoduje, że w przypadku zmiany miejsca zamieszkania może zachodzić praktyczna trudność w ustaleniu sądu gdzie zarejestrowano intercyzę. W punkcie tym analizuję także reguły ochrony dobrej wiary na gruncie polskiego prawa, przepisów k.r.o., oraz możliwości i drogi dochodzenia przez osobę trzecią ochrony jej interesu w kontekście niekorzystnych dla niej przesunięć majątkowych między małżonkami w Polsce. Analiza ta jest tłem na którym umiejscawiam następnie reguły ochrony dobrej wiary ujęte w rozporządzeniu, co pozwala na sformułowanie wniosków o zasadniczo szczelnym systemie ochrony jaki funkcjonuje w polskim prawie. Reguły unijnego rozporządzenia, opierają się natomiast na kryterium staranności osoby trzeciej i możliwości zasięgnięcia przez nią informacji co do panującego w małżeństwie ustroju majątkowego. Jest to poziom ochrony wyraźnie słabszy aniżeli w polskim prawie, ale sprzyja praktyce i szybkości obrotu prawnego kosztem pewności prawnej. Można na podstawie przeprowadzonej analizy, rozważać praktyczność przyjętych rozwiązań unijnych, w kontekście małżeństw zawartych z obywatelami polskimi.

Jeśli chodzi o pewność postanowień i oddziaływania intercyzy to w **punkcie 2 rozdziału V** analizuję kwestie ważności zawarcia małżeństwa a także nieistnienia małżeństwa, które jest warunkiem koniecznym dla ziszczenia się postanowień intercyzy. Tymczasem ze względu na różnice w prawach krajowych dotyczące formy zawierania małżeństw jak również potwierdzania zawarcia małżeństwa sam fakt jego skutecznego zaistnienia może być podstawą do kwestionowania zawartej wcześniej umowy majątkowej. Rozważania te uzupełnione są w **punkcie 3** przez analizę obowiązków publikacyjnych intercyzy w świetle ochrony dobrej wiary osób trzecich

Oprócz tego (w **punkcie 4**) omawiam zagadnienie, które nie jest zauważane dotychczas w doktrynie naukowej, z jednej strony polegające na możliwości poddawania nieruchomości prawu obowiązującemu w relacjach majątkowych małżonków na podstawie rozporządzenia, które to prawo będzie prawem obcym w miejscu położenia nieruchomości. W pracy akcentuję więc istotę tych obaw wyjaśniając, że dotyczyć to będzie wewnętrznych relacji majątkowych między małżonkami, podczas gdy przepisy prawa administracyjnego i właściwość odpowiednich rejestrów krajowych np. ksiąg wieczystych i urzędów, np. sądów wieczystoksięgowych będzie poza sferą relacji prywatnoprawnych. Zagadnienie to wydaje się teoretyczne ze względu na nieprzystąpienie Polski do wzmocnionej współpracy w ramach stosowania tego rozporządzenia nr 2016/1103. Jednakże, dla małżeństw które Polacy zawarli poza Polską z obcokrajowcami obywatelami państw członkowskich wzmocnionej współpracy – będzie jednak możliwość zastosowania w ich małżeństwie norm tego rozporządzenia. Tymczasem osoby te mogą być właścicielami nieruchomości położonych w Polsce. W książce wyjaśniam więc kwestie związane z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia na terytorium Polski. Oprócz tego dotychczas niezauważany jest w nauce fakt, dotyczący wzajemnych rozliczeń pomiędzy małżonkami, z których jedno (będące obcokrajowcem) będzie czyniło nakłady na nieruchomość położoną w Polsce, należącą do drugiego ze współmałżonków. Tymczasem w ich małżeństwie zawartym w jednym z krajów wzmocnionej współpracy będzie miało zastosowanie prawo wyznaczone normami kolizyjnymi zawartymi w tym właśnie rozporządzeniu. Pojawia się więc pytanie, czy polski sąd, rozstrzygający ewentualne wzajemne roszczenia pomiędzy małżonkami, którego właściwość może wynikać z miejsca położenia rzeczy w Polsce powinien uwzględnić oddziaływanie tych norm? Z perspektywy polskiego porządku prawnego zastosowanie znajdują jedynie przepisy polskiej ustawy Prawo Prywatne Międzynarodowe z 2011 r. W mojej pracy akcentuję tezę o konieczności uwzględniania nowego rozporządzenia, ze względu

na jego wpływ na kształt i strukturę relacji majątkowych małżonków, determinowanych prawem właściwym dla ich ustroju. Tym niemniej konsekwentnie podkreślam tezę o wewnętrznej integralności polskiego porządku prawnego i organów władz państwowych w zakresie prawa publicznego. W istocie chodzi o to, aby nie zachodziła obawa, aby nowe rozporządzenie stało się „koniem trojańskim” umożliwiającym na obchodzenie właściwości polskich sądów i polskiego prawa.

W punkcie 6 rozdziału V omawiam kwestię dotyczącą uwzględniania wcześniej istniejących stosunków prawnych i zobowiązań w kontekście intercyzy. Szczegółnej analizie poddaję to zagadnienie z perspektywy interesów polskich obywateli w sprawach związanych z alimentami. W pracy akcentuję konieczność ochrony prawa do alimentów przed jego uszczupleniem. Zauważam jednak samo prawo do zawierania intercyzy, o ile nie można wprost wskazać na ewidentne zagrożenie interesów osoby alimentowanej. Jest to konsekwencja zasady swobody stosunków prawnych w prawie cywilnym, autonomii woli podmiotów prawa cywilnego, której towarzyszy swoboda intercyzy. Swoboda ta istnieje i może podlegać ograniczeniu jedynie jeżeli wyraźnie i wprost zmierza do naruszenia praw osób trzecich.

Na koniec w punkcie 7 rozdziału V analizuję kwestię prawa właściwego dla zarządu majątkiem przez małżonków pochodzących z różnych krajów. Zagadnienie to wydaje się nie budzić wątpliwości, ponieważ będzie z reguły to prawo właściwe dla całego ustroju majątkowego, wskazane normami kolizyjnymi. W przypadku wskazania lub wyboru prawa polskiego dla danego ustroju, będzie ono stosowane w tym małżeństwie. Tymczasem, składniki majątkowe małżonków mogą być ulokowane w różnych krajach. Czy prawo tych krajów będzie tolerować oddziaływanie obcych zasad zarządu na swoim terytorium, czy sądy tych krajów będą miały powinność uwzględniania reguł np. polskiego prawa? Jaki skutek będzie miało zaniechanie uwzględniania tych reguł? Czy przed sądem obcego państwa małżonek będzie mógł się powołać na prawo polskie? Jeśli tak, jak skuteczne będzie to prawo, z uwagi na nieznaną przez sąd państwa obcego zasad tego prawa? Analogicznie, w przypadku polskiego sądu rozstrzygającego sprawy w oparciu o prawo obce, wskazane przez rozporządzenie, lub wybrane na jego podstawie przez samych małżonków. Już na tym przykładzie widać, że polski sąd powinien mieć na uwadze treść nowej unijnej regulacji. Pomimo faktu że nie obowiązuje ono w Polsce, to sąd powinien wiedzieć dlaczego małżonkowie powołują się na takie czy inne prawo. W pracy i tym podrozdziale akcentuję pogląd, że zapoznanie się z treścią norm kolizyjnych rozporządzenia 2016/1103 nie musi

wcale oznaczać konieczności jego stosowania. Z drugiej strony, założenie międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć sądowych i fakt obowiązywania reguł traktatowych w Polsce powinien skłaniać polskie sądy do uważnej analizy stanu prawnego i faktycznego przed wydaniem rozstrzygnięcia. Tym bardziej, że takie wyroki mogą stać się przedmiotem analizy Trybunału Sprawiedliwości UE. Zagadnienie stosowania prawa krajowego, konwencji i rozporządzeń oraz wzajemnej hierarchii tych aktów było już wielokrotnie przedmiotem orzeczeń TS UE np. w sprawach C-256/09 Purrücker I i C-296/10 Purrücker II, które omówiłem w ramach mojego dorobku naukowego.

Rozdział V (**punkt 8**) zamykają rozważania poświęcone możliwości uwzględniania korekcyjnej roli reguł polskiego prawa w ramach zasad współżycia społecznego oraz zasad życia rodzinnego zawartych w k.r.o. W tym ostatnim przypadku, zasady te są nieliczne, ale właśnie dotyczą majątkowych relacji pomiędzy małżonkami np. zasada wzajemnego informowania się w sprawach majątkowych, która bezpośrednio dotyczy zarządu majątkiem. W kontekście przepisów k.r.o. widać też szereg reguł związanych z problematyką potwierdzania czynności przez współmałżonka oraz kwestie wzajemnej reprezentacji. Wszystkie te zagadnienia poddaję analizie, w perspektywie małżeństwa obywatela polskiego z obcokrajowcem w kontekście umowy majątkowej małżeńskiej i aspektów ekonomicznych małżeństwa. Podobnie w kwestii zasady dobra dziecka, która jest pojęciem „otwartym” doprecyzowywanym „ad hoc” przez sądy stosownie do potrzeb danej sprawy. Intercyza nie powinna narażać na szwank interesów ekonomicznych dzieci, np. pochodzących z poprzedniego małżeństwa. O tym jak ten problem pozornie umyka uwadze świadczy fakt, że majątkowe uszczuplenie interesów jednego z małżonków odbywające się za jego zgodą przez szereg lat trwania małżeństwa, naruszać może w przyszłości majątkowe interesy dzieci w perspektywie spadkobrania. Wystarczy wskazać na możliwość przekazania nieruchomości drugiemu z małżonków. W tej kwestii, zajmuję jednak stanowisko zakładające zachowanie uprawnień do dysponowania swoim majątkiem przez małżonka, rodzica, co jest kwintesencją prawa własności. Uważam, że każdy ma prawo dysponować swoim majątkiem według własnej woli, jeżeli należycie realizuje swoje bieżące obowiązki np. alimentacyjne. Przychyłam się w tym względzie do podniesionej w polskiej doktrynie w ostatnich latach koncepcji „swobody intercyzy”, jako specyficznej postaci uprawnienia związanego z prawem własności. W monografii zwracam uwagę na rozmaite przykłady praktyki obcych praw, np. zgody sądu na rozporządzenie dużym składnikiem majątkowym mającym znaczenie dla życia rodzinnego (Republika Federalna Niemiec). W pracy zwracam uwagę na brak istnienia w

polskim prawie zasady ochrony domu rodzinnego (Francja, która realizuje taką zasadę w odniesieniu do odpowiedzialności za długi małżonka).

Rozdział VI. W ostatnim rozdziale książki poświęciłem uwagę ogólnym zagadnieniom „technicznym” związanym ze stosowaniem rozporządzenia nr 2016/1103, zgrupowanym w końcowej części rozporządzenia. Z tego też względu zgrupowane zostały w jednostce zatytułowanej „zagadnienia końcowe”. Nie znaczy to, że są one mniej lub mało ważne, ponieważ mogą być kluczowe dla samej skuteczności w stosowaniu określonego rozwiązania prawnego np. uznawanie i wykonywanie w innych krajach rozstrzygnięcia sądowego lub ugody. Oprócz tego przykładem jest też omówiona w **puncie 3** problematyka posługiwania się dowodami w postaci rozmaitych dokumentów, urzędowych (np. akt notarialny) lub prywatnych (umowy cywilno-prawne) w związku z transgranicznymi relacjami majątkowymi małżonków. Podobnie, w praktyce istotna jest transgraniczna kwestia przekazywania i doręczeń dokumentów (**punkt 4**). W tym zakresie rozporządzenie opiera się na systemowych rozwiązaniach prawa europejskiego regulującego sprawy doręczeń w sprawach cywilno-prawnych w całej Unii Europejskiej. Oprócz zagadnień technicznych w rozdziale VI zebrane zostały wnioski i szereg koncepcji związanych z międzynarodowym zawieraniem umów majątkowych przez małżonków. Dotyczy to uznawania treści dokumentów (np. aktów notarialnych) w krajach Unii. W **puncie 6.5.1** rozważam zagadnienia dotyczące możliwości wykorzystania przez sądy mechanizmu kolizyjno-prawnego dostosowania. Dostosowanie pozwolić może na uwzględnienie obcych polskiemu prawu zasad w imię zapewnienia orzeczeniu uznawalności w innym państwie. Potrzeba taka może zaistnieć na przykład z uwagi na położenie składników majątku małżonków w innym państwie, lub nieadekwatność umowy do realiów obcego prawa.

Końcowej analizie i ocenie poddana została w tej części rozdziału VI przełomowa zasada jednolitości prawa właściwego dla majątkowych spraw małżonków (**punkt 6.5.2**). W mojej ocenie pozwala ona uprościć sytuację prawną majątku małżonków. Zapobiega rozczłonkowaniu/rozdzieleniu praw związanych z majątkiem. Daje gwarancję przejrzystości sytuacji prawnej małżonków przy zachowaniu kompetencji publicznoprawnych prawa krajów członkowskich. W tej części podsumowuję i omawiam również możliwość wyboru prawa przez samych małżonków, którą oceniam pozytywnie. Jest to dowód autonomii woli małżonków jako samych zainteresowanych osób będących właścicielami majątku. Spośród wielu kwestii nasuwających się pod rozwagę wybrałem również do omówienia zagadnienie klauzuli porządku publicznego (*ordre public*) oraz przepisów wymuszających swoje

zastosowanie (*mandatory rules*), ponieważ budzą one wiele kontrowersji w związku ze sprawą pierwszeństwa prawa Unii przed prawami krajowymi państw członkowskich. W tym kontekście polskie prawo rodzinne oraz prawo prywatne międzynarodowe znajdują się poza ramami oddziaływania regulacji rozporządzenia 2016/1103, co w mojej ocenie może niekiedy komplikować sytuację prawną polskich obywateli jeżeli małżonkiem będzie obcokrajowiec.

W rozdziale VI omówiłem także kwestie umów majątkowych małżeńskich w związku z rozrządzeniami spadkowymi, co jest obecnie przedmiotem dyskusji w polskiej doktrynie (**punkt 6.8.**). W Polsce małżonkowie nie mogą sporządzać testamentów wspólnych a intercyza nie może zawierać rozrządzeń na wypadek śmierci. Opowiadam się na tym tle za zmianami w tym zakresie na rzecz umożliwienia małżonkom większej swobody w ramach intercyzy. Oprócz tego poruszyłem w pracy problem ograniczeń co do zawierania intercyz w celu umniejszenia wypłacalności osoby zobowiązanej do płacenia alimentów (**punkt 6.9.**). W tym przypadku zająłem stanowisko o zachowaniu swobody w zawieraniu intercyz przez małżonka który płaci alimenty bez zaległości. Jest to wyrazem konsekwentnego opowiadania się przede mną za zasadą swobody intercyzy.

Końcowa refleksja. Na samym końcu rozdziału VI (**w punkcie 7**) umieściłem finalną refleksję, która stanowi próbę krótkiej zbiorczej oceny nowej regulacji na tle sytuacji Polaków oraz polskiego porządku prawnego. Wobec wielości zagadnień poruszonych w książce, refleksja ta ograniczona została do zaakcentowania najważniejszych aspektów nowego rozporządzenia nr 2016/1103 i finalnej pozytywnej oceny tej regulacji, która upraszcza sytuację prawną małżonków międzynarodowych. O wartości nowego rozporządzenia świadczyć powinien fakt, że od ponad 100 lat, pomimo wielu starań jeszcze nigdy nie udało się stworzyć jednolitej regulacji kolizyjno-prawnej kompleksowo regulującej sprawy majątkowe małżeńskie. Okres blisko 10 lat prac nad tym rozporządzeniem jest dowodem, jak trudne to było zadanie i jak wiele budziło kontrowersji. Dowodem tego jest między innymi brak Polski w gronie państw członkowskich stosujących nową regulację, co oceniam w książce jako umniejszenie ochrony prawnej polskich obywateli (**punkt 7.2.**). W ostatnim zdaniu mojej książki jako nowy termin języka prawniczego podjąłem próbę zaproponowania krótkiej ujednoczonej nazwy dla całego omówionego w pracy zagadnienia stosunków majątkowych małżeńskich i ich umownej regulacji w oparciu o przepisy rozporządzenia. W kontekście nowej unijnej regulacji (**w punkcie 7.3.**) zaproponowałem nazwę „intercyza europejska” jako desygnatu bardzo szerokiego ogółu zagadnień prawa właściwego i jurysdykcji oraz wielu innych kwestii związanych z transgranicznymi majątkowymi relacjami

małżonków w Unii i w Europie. Jest to krótkie i jednoznaczne określenie, które może być synonimem dla wielu wcześniej pojawiających się w doktrynie nazw, z których charakterystyczna była ich bardzo duża objętość. Zresztą samo rozporządzenie zatytułowane jest w bardzo długi sposób. Być może pojęcie „intercyza europejska” pozwoli na objęcie tym synonimem zespołu wielu zagadnień w kontekście prawa polskiego, ponieważ termin „intercyza” jest charakterystyczny dla dawnego polskiego języka prawniczego i potocznie używany aż do dzisiaj jako odpowiednik umowy majątkowej małżeńskiej. Przymiotnik „europejska” sugeruje bez wątpliwości szerszy międzynarodowy w tym również unijny kontekst takiej umowy małżonków. Skoro więc sama Unia jest „Europejska”, to i mechanizm rozporządzenia nr 2016/1103 pozwalający na zawieranie transgranicznych umów majątkowych małżeńskich może a nawet powinien korzystać z identycznego przymiotnika.

Wykorzystanie monografii jako efektu pracy badawczej

- praca może stanowić pomocny materiał do dalszej dyskusji naukowej pozwalającej na wypracowanie optymalnych rozwiązań prawnych w zakresie umów majątkowych małżeńskich zawieranych przez Polaków z obcokrajowcami;
- zawarte w pracy uwagi mogą w przyszłości zostać wykorzystane przy ewentualnej nowelizacji przepisów polskiej ustawy Prawo Prywatne Międzynarodowe lub do rozważenia możliwości przystąpienia przez Polskę do wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla majątkowego ustroju małżeńskiego;
- praca stanowi kompleksowe ujęcie zagadnień związanych z transgranicznymi relacjami majątkowymi obywateli polskich z obywatelami innych państw członkowskich, co może okazać się przydatne dla praktyków zajmujących się sprawami majątkowymi małżonków (sądy, notariusze).

2. Inne prace naukowe dotyczące prawa Unijnego w kontekście stosunków majątkowych małżonków i zawierania umów majątkowych w UE.

Oprócz napisania monografii, w ramach mojej działalności naukowej opublikowałem i złożyłem do druku szereg artykułów związanych z dziedziną intercyz między obywatelami różnych krajów Unii Europejskiej. Dwa pierwsze artykuły ukazały się w 2012 r. i bezpośrednio dotyczyły tematyki projektowanej jeszcze wtedy regulacji unijnej były to artykuł: *Projekt europejskiej regulacji małżeńskich ustrojów majątkowych cz.1* (Rejent czerwiec 2012 s. 59-79) w którym przedstawiłem po raz pierwszy w polskiej doktrynie stan

prac nad projektem unijnego rozporządzenia i poddałem bardzo szerokiej analizie założenia projektu Komisji Europejskiej w świetle uwarunkowań polskiego prawa. Dotyczyło to problematyki definicji małżeństwa w kontekście związków osób tej samej płci, oraz związków partnerskich, które budziły od samego początku kontrowersje, związane z tym czy będą objęte nową projektowaną regulacją Unii. Oprócz tego dokonałem analizy prawno-porównawczej projektu na tle konwencji haskiej z 1978 r., oraz w kontekście koncepcji prawnych tzw. Zasad, opracowanych przez międzynarodowe akademickie grono specjalistów prawa rodzinnego - *Commission of European Family Law* (CEFL). W ramach tego zestawienia wskazałem na proponowane przez prawodawstwo Unijne nowe rozwiązania prawne, szczególnie zasadę jednolitości prawa właściwego, którą oceniłem pozytywnie.

Kontynuacją I części był również artykuł: *Projekt europejskiej regulacji małżeńskich ustrojów majątkowych cz.2.* (Rejent sierpień 2012 r., s.117-148). W tej drugiej pozycji omówiłem szczegółowo kwestie norm kolizyjnych, regulujących jurysdykcję, prawo właściwe, wykonywanie i uznawanie orzeczeń, a także sprawy klauzuli porządku publicznego, oraz kwestie miejsca pobytu osoby fizycznej jako jednego z głównych łączników kolizyjnych. Obydwa artykuły w sposób szczegółowy przybliżają czytelnikom treść projektowanego wtedy rozporządzenia i jego główne założenia. Wskazują na zakres regulacji oraz jej metodologię. Artykuły zamknięte są krótką refleksją końcową w której aprobuję nową inicjatywę prawodawczą Unii Europejskiej, korzystną ze względu na zwiększenie poziomu harmonizacji norm kolizyjnych między państwami członkowskimi i zwiększającą przewidywalność prawa.

W następnych latach w związku z powstającą monografią oraz po jej ukazaniu, ukazały się trzy kolejne pozycje mojego autorstwa poświęcone zagadnieniu ustrojów majątkowych małżeńskich w Unii Europejskiej, z których dwie stanowiły rozdziały w księgach pamiątkowych.

Rozdział: *Wybór prawa właściwego dla umownego małżeńskiego ustroju majątkowego w prawie unijnym*, stanowi rozdział w międzynarodowej księdze pamiątkowej prof. Dietera Martiny'ego pt. *Znad granicy ponad granicami*, Beck Verlag 2014, publikacja międzynarodowa, (s. 269-279, red. M.Krzymuski, M.Margoński). W tej publikacji koncentruję się na szczegółowym omówieniu jednego z zagadnień, projektowanego rozporządzenia, dotyczącego norm kolizyjnych prawa właściwego. W ramach poruszonego tematu skoncentrowałem się na omówieniu wyboru prawa przez małżonków dla ich transgranicznych spraw majątkowych i proponowanych w projekcie Komisji Europejskiej z

2011 r., łączników prawa właściwego. Ukazuję to zagadnienie w kontekście dotychczasowych regulacji międzynarodowych tj. konwencji haskiej z 1978 r., oraz niemiecko-francuskiego układu o opcjonalnym ustroju majątkowym małżeńskim z 2010 r. W publikacji tej poświęciłem zasadniczą uwagę kwestiom kolizyjno-prawnym prawa materialnego oraz zasadzie jednolitości prawa właściwego dla ustroju małżeńskiego w aspekcie transgranicznym. We wnioskach końcowych, zwróciłem uwagę na większą elastyczność wyboru prawa przewidzianą w konwencji haskiej, która dopuszczała wybór prawa dla małżeństw zawartych po jej wejściu w życie. Projekt rozporządzenia unijnego przewidywał zastosowanie tylko do małżeństw zawartych po wejściu w życie nowego rozporządzenia, co zasadniczo osłabia zakres jego oddziaływania.

Rozdział: *Intercyza europejska. Prawo właściwe dla czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków cudzoziemców. Uwagi na tle regulacji unijnego rozporządzenia nr 2016/1103 oraz prawa polskiego*, który stanowi rozdział książki pamiątkowej prof. Andrzeja Kocha, *Z badań nad prawem prywatnym*, Poznań 2017, (s. 479-496, red.A.Olejniczak, M.Orlicki, J.Pokrzywniak). W tym artykule koncentruję się na zagadnieniu prawa właściwego dla czynności zarządu majątkiem małżonków położonym transgranicznie, a więc w różnych krajach. Szczególną uwagę przykładam do prawa właściwego dla spraw majątkowych małżonków będących w Polsce. W rozdziale tym zwróciłem uwagę na problem kolizyjnej kwalifikacji pojęć prawnych, jednolitego rozumienia i ich wykładni. Przykładem jest niejednolite pojęcie „majątku” oraz „dorobku” czy też pojęcie „zarządu” i „zarządzania majątkiem” co może stanowić problem w przypadku małżonków pochodzących z różnych krajów. Przedstawiam też regulację nowego podówczas rozporządzenia nr 2016/1103 i możliwości potencjalnego wpływu zawartych tam norm kolizyjnych. Zwracam uwagę na nową zasadę jaką jest zasada jednolitości prawa właściwego dla spraw majątkowych małżonków. Opracowanie w ramach tej książki miało przybliżyć nauce nowe rozporządzenie unijne i jego rozwiązania np. zasady wyboru prawa właściwego przez małżonków. We wnioskach zwróciłem uwagę na praktyczne zalety regulacji unijnej w stosunku do polskiej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r., związane z szerokim zakresem regulacji obejmującym nie tylko prawo właściwe i jurysdykcję ale również obieg i moc dowodową dokumentów, dotyczących spraw majątkowych małżonków.

Artykuł: *Stosowanie rozporządzenia nr 2016/1103 przez polskie sądy – nowe majątkowe prawo małżeńskie Unii Europejskiej a sytuacja obywateli polskich*, który ukazał

się już po wejściu w życie nowego rozporządzenia nr 2016/1103 i otwierał listopadowy numer Europejskiego Przeglądu Sądowego (EPS listopad 2017, s. 4-12). W tym opracowaniu przedstawiłem kluczową dla polskiej praktyki sprawę możliwości uwzględniania treści nowej regulacji przez polskie sądy i praktyków. Jest to dyskusyjne zagadnienie, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt nieprzystąpienia Polski do wzmocnionej współpracy w ramach rozporządzenia 2016/1103. W artykule tym omawiam krótko historię prac i najważniejsze zasady przyjętej regulacji. Zwracam uwagę na ograniczony terytorialnie zakres stosowania rozporządzenia obejmujący 18 państw członkowskich UE zrzeszonych we wzmocnionej współpracy. Omawiam krótko tę instytucję i jej historię na tle traktatów UE. Celem tego artykułu jest wykazanie, iż w niektórych szczególnych sytuacjach polskie sądy powinny uwzględnić postanowienia tego rozporządzenia, mając na uwadze właściwe wyrokowanie w sprawach obywateli polskich których majątek znajduje się w Polsce. Szczególnie wtedy gdy sprawa dotyczy obywatela polskiego ale ustrój majątkowy małżeński będzie regulowany normami prawa właściwego wskazanego przez normy kolizyjne rozporządzenia nr 2016/1103. Przykładem tego będzie wybór przez małżonków prawa konkretnego kraju, np. prawa polskiego. Można więc powiedzieć, że artykuł jest nawiązaniem do monografii omówionej we wcześniejszej części autoreferatu. W ten sposób monografia jest także elementem ciągu publikacji, choć jest to nadal element kluczowy. Po ukazaniu się monografii w druku, uzupełniona została ona poprzez późniejszą refleksję wynikającą z rocznego okresu od uchwalenia rozporządzenia. Nie należy pomijać jednak faktu, że rozporządzenie nr 2016/1103 pomimo wejścia w życie w lipcu 2016 roku, będzie stosowane dopiero z początkiem 2019 roku a więc nadal jeszcze stanowi nowość.

3. Inne prace naukowe dotyczące prawa Unijnego w kontekście spraw rodzinnych w UE

Oprócz cyklu publikacji związanych z umowami majątkowym małżonków w Unii Europejskiej, co stanowi najistotniejszy i zwarty moduł zagadnień mojej pracy naukowej nie można pominąć opublikowania szeregu innych artykułów i glos, związanych z prawem rodzinnym w kontekście prawa unijnego.

3.1. Kwestie proceduralne regulacji kolizyjnych prawa UE

Glosa: *Stosowanie środków tymczasowych w trybie art. 20 rozporządzenia 2201/2003 jako podstawa uzyskania jurysdykcji*, opublikowana w Monitorze Prawniczym z października

2012 r. (Glosa do wyroku TSUE z dnia 15.7.2010r. C-256/09 Purrücker I). W ramach tej glosy analizuję mechanizmy norm kolizyjnych prawa procesowego UE i możliwość przejścia sprawy przez sądy innego państwa członkowskiego pod pretekstem zastosowania środków zabezpieczających. Konkluzja Trybunału w tej sprawie zakłada, że sprawa powinna być rozpoznawana przez sąd jednego tylko państwa członkowskiego, a konieczność rozpoznawania „zagadnień cząstkowych” sprawy nie pozbawia sądu który ma jurysdykcję wynikająca z ogólnych przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 uprawnienia do rozpoznawania zasadniczej materii sprawy. Wyrok ten oceniam aprobująco, ponieważ zapobiega to „wyluskiwaniu” sobie nawzajem przez sądy różnych państw członkowskich tej samej sprawy pod pozorem stosowania środków proceduralnych. Prawo unijne zezwala na przekazywanie sobie spraw przez sądy ale tylko w jasno określonych przez przepisy rozporządzenia sytuacjach.

Glosa: *Pojęcie „zawisłości sporu” w świetle rozporządzenia nr 2201/2003*, opublikowana w grudniowym numerze Monitora Prawniczego w 2012 r., do wyroku TSUE dnia 9.11.2010r. w sprawie C-296/10 Purrücker II. Glosa ta nawiązuje do poprzedniej publikacji i obie razem omawiają problematykę rozporządzenia nr 2201/2003, które reguluje uprawnienia sądów do rozpoznawania spraw w transgranicznym „wyścigu stron” do najdogodniejszego dla stron sądu. W tej glosie z kolei omówiłem zagadnienie ogólnej reguły rozporządzenia 2201/2003 ustalającej zasady pierwszeństwa sądu, który podjął rozpoznawanie konkretnej sprawy. We wspomnianych glosach poruszone były także inne zagadnienia prawa unijnego w kontekście zasady dobra dziecka i międzynarodowej współpracy sądów np. wzajemnej hierarchii pomiędzy prawa krajowego, prawa europejskiego i prawa międzynarodowego (konwencje).

3.2. Dobro dziecka w Unii Europejskiej

Oprócz zagadnień związanych z prawem procesowym, w pracy naukowej koncentrowałem moją uwagę na zagadnieniu dobra dziecka w Unii Europejskiej. Wyrazem tego są dwie moje publikacje, które ukazały się w pracach zbiorowych:

Rozdział: *Wybrane aspekty dobra dziecka w Karcie Praw Podstawowych UE na tle polskiego prawa*, który ukazał się w książce pt. *Prawo Unii Europejskiej a prawo konstytucyjne państw członkowskich* (red. S.Dudzick, N.Póltorak wyd. Wolters 2013, s. 394-

406). W tej publikacji omawiam zagadnienie dobra dziecka, które pojawia się w prawie UE. Podobnie jak w polskim prawie pojęcie to w prawie unijnym nie jest szczegółowo sprecyzowane. Dlatego dobro dziecka wymaga każdorazowo wyraźnego określenia na tle konkretnej sytuacji w jakiej dziecko się znajduje. W tym opracowaniu odniosłem się do pojęcia dobra dziecka w polskim prawie rodzinnym jako punktu wyjścia dla rozumienia dobra dziecka w prawie UE. Wcześniej w nauce prawa nie zwrócono uwagi na aspekt formalno-prawny zasady dobra dziecka. W publikacji zwracam uwagę na to, że dobro dziecka jest kategorią, która może występować nie tylko w kontekście prawa materialnego, ale także jak się okazało w praktyce orzeczniczej sądów dobro dziecka może dotyczyć prawa procesowego. Przykładem tego jest wymóg sprawnego i jak najszybszego rozpoznawania przez sądy państw członkowskich UE spraw transgranicznych z udziałem dzieci. Postulat szybkości postępowania w sprawach z udziałem dzieci jest przedmiotem wyroków Trybunału Sprawiedliwości UE. W tym artykule zwróciłem uwagę na postulat szybkości postępowania sądowego w sprawach transgranicznych jako przykład zasady dobra dziecka w aspekcie proceduralnym.

Rozdział: *Dobro dziecka w prawie rodzinnym Unii Europejskiej. Aspekt formalnoprawny*. Jest to również rozdział w książce pt. *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym* (red. E. Karska, Warszawa 2013, s. 91-98). W tym opracowaniu przedstawiłem zagadnienie dobra dziecka na tle poszczególnych aktów prawnych prawa międzynarodowego (konwencje) oraz prawa Unii Europejskiej. W ramach opracowania poddałem analizie reguły ochrony dobra dziecka w prawie Unii Europejskiej na przykładzie konkretnych wyroków Trybunału Sprawiedliwości UE. Opracowanie to razem z wcześniej omówionym tworzą wzajemnie uzupełniającą się całość. Stąd też tematycznie pokrywają się one ze sobą. W praktyce jednak, ten artykuł jest podstawą otwierającą omawiane zagadnienie dobra dziecka w Unii Europejskiej, dlatego posiada zasadniczo ogólny charakter, a wnioski w nim przedstawione ograniczają się do wskazania dwuaspektowego pojęcia dobra dziecka (aspektu materialnego i aspektu formalnego).

Oprócz tego dobro dziecka było przedmiotem moich kolejnych dwóch opracowań dotyczących problemu zachowania więzi między rodzicami a dziećmi po rozpadzie rodziny tj.

Rozdział: *Prawo ojca do kontaktów z dzieckiem po rozstaniu rodziców w prawie polskim i europejskim*, który ukazał się w książce pt. *Společno-kulturowe aspekty ojcostwa w poszukiwaniu tożsamości współczesnego ojca* (red. E.Ogrodzka-Mazur, G.Błahut, T. B.

Chmiel, Toruń 2016, s. 93-107). We wskazanej pozycji poruszone zostały przede mną problemy kontaktów ojców z ich dziećmi w świetle zasad prawa międzynarodowego i prawa UE. Dokonałem także omówienia znaczenia pojęć, ojcostwo, rodzina, małżeństwo na tle aktualnych przepisów polskiego prawa, Konstytucji RP i orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego. Jest to istotne w świetle coraz żywszych sporów i kontrowersji związanych z problemem uznawania za małżeństwa związków osób tej samej płci, oraz związków partnerskich. W moim opracowaniu, wskazałem w sposób ogólny na podstawowe zasady porządku prawnego. Podyktowane było to charakterem książki, która łączy wiele różnych spojrzeń na zagadnienie ojcostwa. Książka spogląda na to zagadnienie z perspektywy nie tylko prawnika, ale także z perspektywy socjologii i psychologii. Dlatego mój artykuł ma w tym przypadku charakter porządkujący ogólne pojęcia w obrębie spraw związanych ze transgranicznymi sporami rodziców o władzę rodzicielską.

Rozdział: *Miejsce zamieszkania dziecka w transgranicznych postępowaniach sądowych UE*, który ukazał się w książce pt. *Prawno-historyczne uwarunkowania migracji Polaków po II wojnie światowej, w okresie solidarnościowym i po akcesji do Unii Europejskiej* (red. E.Krzysztofik, R.M. Pal, Lublin 2016, s. 155-169). We wskazanej tutaj pozycji omówiłem zagadnienie związane z ustaleniem miejsca zamieszkania dziecka. Jest to najważniejszy aspekt sytuacji faktycznej dziecka. Miejsce zamieszkania dziecka pozwala na wskazanie sądu który będzie rozpoznawał sprawę tego dziecka. Oprócz aspektu proceduralnego ma to też znaczenie w kontekście tzw. transgranicznych rodzicielskich uprowadzeń dzieci. To zjawisko staje się coraz bardziej powszechne w Unii Europejskiej. W moim opracowaniu przedstawiam ogólne zasady prawa międzynarodowego, oraz prawa UE w dziedzinie stosunków życia rodzinnego związanych z opieką nad dzieckiem. Zwracam też uwagę na wspomnianą już w innych moich publikacjach zasadę dobra dziecka, która powinna mieć wpływ na ustalenie miejsca zamieszkania dziecka w sprawach transgranicznych. W artykule tym omawiam orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE w Luxemburgu, które jest przykładem problemów związanych z ustaleniem miejsca zamieszkania w sprawach między rodzicami pochodzącymi z różnych krajów UE. We wnioskach końcowych pokazuję, że zarówno miejsce zamieszkania dziecka jak i sprawy uprowadzeń dzieci przez rodziców mają bezpośredni wpływ na jego dobro. Chciałbym też podkreślić w nawiązaniu do późniejszego dorobku, że miejsce zamieszkania dziecka, jako element jego sytuacji osobistej będzie przedmiotem mojego komentarza do art. 26 KC który ukazał się w wydawnictwie BECK w 2016 r.

3.3. Obywatelstwo europejskie w kontekście spraw życia rodzinnego

Kolejnym zagadnieniem, któremu poświęciłem uwagę w mojej pracy naukowej było obywatelstwo europejskie, stanowiące ważny atrybut i punkt odniesienia w sprawach dotyczących życia rodzinnego. Jest to szczególnie ważne w świetle wielu działań podejmowanych przez Unię Europejską w płaszczyźnie prawnej dotyczącej spraw życia rodzinnego jej obywateli.

Rozdział: *Obywatelstwo UE na tle strategii Europa 2014-2020. Nowy wymiar swobody przepływu osób w kontekście prawa rodzinnego*. Opracowanie to jest elementem Księgi pamiątkowej prof. Elżbiety Dyni, (red. L. Brodowski, D. Kuźniar-Kwiatek, s. 317-331, Rzeszów 2015 r.). W pracy tej poddaję analizie wpływ i rozwój koncepcji obywatelstwa europejskiego na regulacje prawa rodzinnego Unii Europejskiej. Obywatelstwo europejskie jest poniekąd nowością, która w praktyce realizowana jest od roku 1999. W rozdziale tym zwróciłem uwagę na to że obywatelstwo europejskie oraz swoboda przepływu osób wywierają duży wpływ na rozwój prawa unijnego regulującego sprawy rodzinne. Czasem to prawo nazywane jest wprost europejskim prawem rodzinnym. W obecnej sytuacji społeczno-politycznej Europy punktem odniesienia jest najnowsza strategia rozwojowa Unii Europejskiej, przewidziana do końca 2020 r. W tej publikacji wskazuję na wybrane programy Unii nakierowane na rozwój społeczeństwa europejskiego i poprawienie współpracy między sądami państw członkowskich w sprawach związanych z życiem rodzinnym Europejczyków. Podaję też przykłady w formie zestawień statystycznych co do ilości transgranicznych małżeństw w UE. W pracy tej zwróciłem uwagę na zasadniczą trudność jaką jest brak bezpośredniej kompetencji do stanowienia prawa rodzinnego przez Unię Europejską. We wnioskach końcowych zwróciłem też uwagę na politykę Polski w dziedzinie spraw imigracji, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej strategii ułatwienia asymilacji cudzoziemców ze wschodu Europy nie będących obywatelami Unii ale mających korzenie polskie i pochodzących z dawnych przedwojennych terytoriów Polski. Przytaczam konkretne dane statystyczne i prognozy Polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców. Na samym końcu omówionej publikacji, przedstawiłem polskiej doktrynie propozycję wyodrębnienia wśród już istniejącej nauki nowego zakresu i przedstawiłem propozycję nowej nazwy – „prawo osobowe Unii Europejskiej”. Dziedzina ta miałaby obejmować także sprawy rodzinne w Unii, skoro nie jest do końca prawidłowe posługiwanie się pojęciem „Europejskiego prawa rodzinnego”, przy braku kompetencji Unii do jego stanowienia. Pojęcie „Europejskiego prawa osobowego”,

systematycznie przewija się we większości moich publikacji od tamtego okresu (od 2016 r.). Posłużyłem się nim także na końcu mojej monografii.

Glosa: *Legitymacja procesowa osób trzecich w sprawach o unieważnienie małżeństwa*. Glosa została poświęcona sprawom małżeńskim na tle relacji spadkowych pomiędzy małżonkiem a spadkobiercami jego zmarłego współmałżonka. Była to glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 13.10.2016 r. w sprawie C-294/15 *E. Mikołajczyk przeciwko Czarneccy*, która ukazała się w Europejskim Przeglądzie Sądowym (czerwiec 2017 r., s. 34-39). W glosie tej poruszyłem zagadnienie związane z normami kolizyjnymi rządzącymi jurysdykcją sądową. Kwestia uczestnictwa w sprawach o unieważnienie małżeństwa spadkobierców już nieżyjących małżonków nie była przewidziana w przepisach rozporządzenia UE nr 2201/2003, dlatego wskazałem na metodę Trybunału Sprawiedliwości polegającą na zagwarantowaniu wszystkim stronom możliwie szerokiego dostępu do sądu. W tym celu Trybunał posłużył się dosyć elastycznym podejściem do systemu norm jurysdykcyjnych. Orzeczenie to przybliżyła taką właśnie jurysdykcyjną metodologię Trybunału, co w mojej ocenie warte było przybliżenia polskim czytelnikom, ponieważ stronami byli obywatele polscy i ich spadkobiercy.

3.4. Zagadnienia prawa cywilnego w kontekście prawa osobowego

Oprócz zagadnień związanych wyłącznie z prawem Unii Europejskiej i prawem rodzinnym, polem mojej działalności naukowej było także prawo cywilne w kontekście spraw dotyczących kwestii tzw. prawa osobowego, zwanego niekiedy przed II wojną światową prawem personalnym, obecnie kwestie te wykazują związek z prawem osobowym Unii oraz prawem prywatnym międzynarodowym. W szczególności zagadnieniem któremu poświęciłem moją uwagę było pojęcie „miejsca zamieszkania osoby fizycznej”. W tym zakresie jestem współautorem komentarza do części ogólnej KC Tom 1.

Rozdział: *Miejsce zamieszkania osoby fizycznej. Kodeks cywilny, Komentarz T.I* (red. M.Gutowski, wyd. Beck, komentarz do art. 25-28 k.c. s.145-159. Warszawa 2016 r., aktualizacja 2018 r.). Definicje KC są wykorzystywane bardzo często w orzecznictwie nie tylko sądów cywilnych ale także administracyjnych. Przegląd orzecznictwa sądów administracyjnych w zakresie art. 25 KC z lat 2017-2018 wyraźnie obrazuje jak często wojewódzkie sądy administracyjne w całej Polsce sięgały i cytowały tezy zawarte w tym Komentarzu odnośnie miejsca zamieszkania osoby fizycznej. Komentarz ten napisany z punktu widzenia praktycznej przydatności, został przeze mnie wzbogacony o aspekty

związane z kwestiami dotyczącymi wpływu na miejsce zamieszkania transgranicznej zmiany miejsca zamieszkania przez Polaków jako obywateli UE, co jest np. istotne z punktu widzenia spraw podatkowych. Komentarz ten został zilustrowany odwołaniem do wybranych aktów prawnych Unii i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. W aktualizacji do komentarza, z 2018 r., omówiłem również najnowszy stan prawny w zakresie utrzymania obowiązku meldunkowego w Polsce, z podaniem uzasadnienia zawartego w Drukach Sejmowych z 2017 r.

Głosa: *Miejsce zamieszkania cudzoziemca w Polsce*, glosa do wyroku SN z dnia 5 lutego 2014 V CSK 129/2013, (GLOSA styczeń 2018 s. 70-79). W nawiązaniu do Komentarza do KC w glosie tej omówiłem zagadnienia związane z statusem prawnym cudzoziemca - obywatela UE zamierzającego zawrzeć małżeństwo z obywatelką polską w kontekście nabywania przez niego nieruchomości położonych w Polsce. Publikacja ta przybliży zagadnienie związane z ogólnymi zasadami obrotu ziemią w Polsce w czasie członkostwa w Unii Europejskiej. Wyróżnione przeze mnie zostały zagadnienia nabywania przez cudzoziemców nieruchomości gruntowych dla gospodarki rolnej oraz gospodarki leśnej, oraz nieruchomości gruntowe pod zabudowę mieszkaniową. Szczególną sytuacją jest problematyka stałego miejsca zamieszkania cudzoziemca w Polsce. Może ona mieć wpływ na jego status jako nabywcy nieruchomości. Nie bez znaczenia dla tej sytuacji jest także problem bliskich relacji rodzinnych takich jak np. małżeństwo z obywatelem polskim. W glosie tej zbiegają się zagadnienia prawa prywatnego czyli : prawa rodzinnego, prawa Unijnego, prawa cywilnego oraz prawa publicznego (nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców). Z tego też względu wybrałem to wskazane orzeczenie SN jako szczególnie interesujące. Głosa ta sygnalizuje specyficzne zagadnienie, związane z możliwością nabywania przez małżonków nieruchomości gruntowych do majątku wspólnego lub czerpania z majątku wspólnego środków finansowych. Może to mieć dalekosiężne skutki właśnie w kontekście nabywania przez małżeństwa lub dziedziczenia po zmarłym małżonku nieruchomości położonych w Polsce.

Głosa: *Brak szkody majątkowej jako przyczyna odrzucenia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, glosa do postanowienia SN z 26.2.2008 r., II BP 45-07 (Monitor Prawniczy 6/2011 s. 331-336). Publikacja nawiązuje do spraw związanych z życiem rodzinnym. W glosie tej poruszyłem zagadnienie wąskiego zakresu zastosowania przepisów KPC, które uzależniają możliwość stwierdzenia przez sąd odwoławczy wyroku sądu niższej instancji za niezgodny z prawem jedynie w przypadku

spowodowania tym wyrokiem szkody. Tymczasem jak wskazuję w tej glosie, skutki nieprawidłowych wyroków naruszających przepisy prawa mogą czasem nie powodować szkody jako uszczerbku majątkowego ale krzywdę. Dzieje się tak w dziedzinie wyroków związanych z prawem rodzinnym. Glosowane orzeczenie SN dotyczyło wyroku polskiego sądu rodzinnego, który niezgodnie z prawem zezwolił na odebranie dzieci ojcu. W glosie tej oprócz omówienia polskiego prawa, nawiązuję do zasad prawa międzynarodowego, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, zasad prawa UE i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Ilustruję tymi orzeczeniami konkluzję, zakładającą że w przypadku każdego naruszenia prawa przez sądy powinno być możliwe stwierdzenie bezprawności wyroku. Ograniczanie tego tylko do szkody a więc skutków majątkowych jest nieprawidłowe. Glosowany wyrok SN dotyczył szczególnie dramatycznego przypadku rozbicia rodziny, naruszył życie rodzinne polskich obywateli w kontekście transgranicznym dlatego jest ważne aby przybliżyć go polskiej nauce i praktyce prawa. Tym bardziej, że orzeczenie SN nie zostało przez dłuższy czas opublikowane.

3.5. Recenzje naukowe monografii prawniczych

Oprócz tego w toku mojej pracy naukowej napisałem dwie recenzje monografii prawniczych i jedno sprawozdanie:

recenzja naukowa książki autorstwa Marka Barowicza „*Obrót wierzytelnościami*” *Aspekty prawne*. (wyd. C.H. Beck 2009). Cywilistyczne zagadnienia poruszane były w moich publikacjach także w zakresie prawa zobowiązań związanych z zbywaniem i zakupem wierzytelności, a także ich windykacją. Recenzja ta została przekazana wydawnictwu naukowemu BECK, a jej fragment zamieszczony na obwolucie recenzowanej książki.

Recenzja naukowa książki autorstwa Agnieszki Malarewicz-Jakubów „*Wsparcie prawne osób starszych*”, Kraków 2017 r. (RPEiS 2018 r.) dotyczy problematyki prawnej ochrony osób starszych i w podeszłym wieku na tle prawa Unii Europejskiej, prawa międzynarodowego oraz prawa polskiego. W recenzji tej poddaję analizie sposób prezentacji przez Autorkę zagadnienia związanego z omówieniem przepisów prawa międzynarodowego, prawa UE oraz prawa polskiego. Na wybór tej książki do zrecenzowania, wpłynął zakres mojej pracy naukowej, związanej z Europejskim prawem osobowym. Unia Europejska realizuje w ciągu ostatnich kilku lat całą strategię ochrony osób w podeszłym wieku. Wynika to z uwarunkowań społecznych i procesu starzenia się społeczeństwa. Dlatego też pozycja ta w mojej ocenie nie tylko stanowi wartościowy uzupełniający element mojego pola

badawczego – którym są sprawy osobowe obywateli Unii, ale jest źródłem cennych wskazówek co do aktów prawa dla praktyków.

Sprawozdanie: Uroczystość wręczenia księgi pamiątkowej profesorowi Marianowi Kępińskiemu (RPEiS zeszyt 1-2013, Sprawozdania i informacje).

IV. Dodatkowe osiągnięcia i przedsięwzięcia naukowe

W zakresie prezentowanego dorobku naukowego w ciągu ostatnich 8 lat pozwalałam sobie wskazać także na mój osobisty aktywny udział w wybranych konferencjach naukowych:

1. Wybrane ogólnopolskie konferencje naukowe z dziedziny prawa rodzinnego i prawa unijnego na których aktywnie uczestniczyłem w dyskusji lub wygłosiłem referaty

1. *"A last stand for national conflict rules ?- the continuing push for EU harmonisation in law and jurisdiction"*. Konferencja z zakresu europejskiego prawa kolizyjnego z udziałem prof. Fentimana (Wydział Prawa i Administracji UAM marzec 2011 r.), referat konferencyjny pt. *Procedural aspects of the best interest of the child in the EU law*;
2. *„Prawo Unii Europejskiej a prawo konstytucyjne państw członkowskich”* Konferencja organizowana przez Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa Gródek nad Dunajcem maj 2012 r., referat pt. *Wybrane aspekty dobra dziecka w Karcie Praw Podstawowych UE na tle polskiego prawa*, (publikacja pokonferencyjna);
3. *„Prawa dziecka w prawie międzynarodowym”*, konferencja zorganizowana przez Katedrę Ochrony Praw Człowieka i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego WPiA UKSW (22 marca 2013 r. Warszawa). Referat pt. *Dobro dziecka w transgranicznych postępowaniach sądowych w UE*, (publikacja pokonferencyjna);
4. Konferencja pt. *„Ojcostwo w aspekcie społeczno-kulturowym, pedagogiczno-psychologicznym i prawnym”* zorganizowana przez Instytut Nauk o Edukacji, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytet Śląskie w Katowicach oraz Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. Cieszyn 28 października 2014 r. Referat pt. *Prawo ojca do kontaktów z dzieckiem po rozstaniu rodziców w prawie polskim i europejskim*, (publikacja pokonferencyjna);

5. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa organizowana przez Instytut Pedagogiki Społecznej Akademii Nauk w Łodzi Wydział Zamiejscowy w Bełchatowie pt. *Współczesna rodzina w Polsce i na świecie*. Bełchatów wrzesień 2015, referat konferencyjny pt. *Ochrona dziecka w Unii Europejskiej w związku z osobowym ruchem trans-granicznym*;
6. Ogólnopolski zjazd Katedr i Zakładów Prawa Międzynarodowego Publicznego i Prawa Europejskiego, Konferencja Naukowa organizowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu w Rzeszowie, 13-15 maj 2015 r., Baranów Sandomierski, pt. *Unia Europejska a prawo międzynarodowe*, referat konferencyjny pt. *Obywatelstwo UE na tle strategii Europa 2020 – Nowy wymiar swobody przepływu osób* (publikacja pokonferencyjna);
7. "Konferencja Naukowa: „*Studium porównawcze trzech fal polskiej emigracji*” Konferencja organizowana przez Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wydział Prawa, Lublin 27 października 2015 r. Referat pt. *„Miejsce zamieszkania dziecka w transgranicznych postępowaniach sądowych UE* (publikacja pokonferencyjna);
8. Konferencja organizowana przez Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa w Gródku n. Dunajcem 14-16 czerwca 2015 *Inteligentna i zrównowazona gospodarka sprzyjająca włączeniu społecznemu – wyzwania dla systemów prawnych Unii Europejskiej i państw członkowskich*. Referat konferencyjny pt. *Obywatelstwo UE a intercyza europejska w kontekście nowych programów Unii Europejskiej na lata 2020*, (publikacja pokonferencyjna);
9. Konferencja naukowa organizowana przez Uniwersytet Wrocławski Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii UW 25 listopada 2016 r., pt. *Dobro pojemne jak krzywdą*. Referat konferencyjny pt. *Dobro dziecka w transgranicznych postępowaniach rodzinnych UE?*;
10. *Swobody rynku wewnętrznego Unii Europejskiej wobec zmieniającej się sytuacji polityczno-gospodarczej Europy*, konferencja naukowa organizowana przez Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wydział Prawa, Lublin 2 grudnia 2016 r., referat konferencyjny pt. *Intercyza europejska - nowe majątkowe prawo małżeńskie UE a sytuacja obywateli polskich*;
11. *Ogólnopolski zjazd katedr prawa prywatnego międzynarodowego rodzinnego*, organizowana przez Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Wrocław 14-16 wrzesień 2017 (uczestnictwo- głos w dyskusji);

12. *Uznanie dziecka z perspektywy krajowej, prawnoporównawczej i zagranicznej* konferencja Uniwersytetu w Łodzi, Wydział Prawa, Łódź 10 marca 2017 r., (uczestnictwo- głos w dyskusji);
13. *Polska w różnicującej się Europie*, konferencja organizowana przez Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa, Katedra Prawa Europejskiego w Gródku n. Dunajcem 3-5 czerwca 2018. Referat konferencyjny pt. *Wzmocniona współpraca jako metoda tworzenia unijnych norm kolizyjnych prawa rodzinnego. Perspektywy dla Polski* (publikacja pokonferencyjna);
14. *Surrogate Matherhood - fundamental and legal problems*, konferencja naukowa organizowana przez Instytut Badań nad Rodziną, Uniwersytet im Mikołaja Kopernika w Toruniu, Warszawa 27-28 września 2018 r. Wystąpienie konferencyjne pt. *Surrogate motherhood and legal competences of the European Union institutions*.

2. Udział w zespołach badawczych realizujących wspólne projekty naukowe

Udział w międzynarodowym projekcie badawczym *Surrogate Matherhood - fundamental and legal problems* koordynowanym przez Instytut Badań nad Rodziną przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, polegający na przygotowaniu analizy prawnej dotyczącej zagadnienia określonego indywidualnie dla każdego z ekspertów biorącego udział w projekcie. W ramach projektu badawczego realizowanego przeze mnie dokonałem oceny kompetencji Unii Europejskiej do stanowienia przepisów lub innych regulacji w dziedzinie macierzyństwa zastępczego. Tytuł mojego opracowania: *Surrogate motherhood and legal competences of the European Union in family law*. Oprócz tego eksperci, uczestniczyli w międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Warszawie 26-28 września 2018 r., gdzie przedstawiali wyniki swoich badań. Zarówno wystąpienie konferencyjne jak i prezentacja ekspertyzy wygłaszane były języku angielskim. W trakcie tej konferencji pełniłem funkcję moderatora jednego z paneli konferencyjnych.

3. Realizacja grantów badawczych

W ramach dorobku naukowego zawiera się również samodzielna realizacja w latach 2012-2017 r. projektu badawczego pt. „Intercyza europejska” w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki, zakończona publikacją monografii pt. *Intercyza europejska jako metoda umownego kształtowania małżeńskich ustrojów majątkowych*. Monografia została omówiona w pkt. III.1. niniejszego autoreferatu.

